

A KÉPZŐINTÉZETI TANTERVJAVASLAT.

A «Magyar Pædagogia» 1897. évi 6., 7. és 10. számában. Dezső Lajos sárospataki tanítóképző-intézeti igazgató kemény kritika alá vonja a tanítóképző-intézetek számára készülő új tantervet. E tanterv jelenleg még nincs hivatalosan elfogadva, a hozzávaló utasítások, melyek a tantervvel együtt szerves egésznek alkotnak, még talán el sem készültek, legalább eddig sehol közzé nem tétettek, s így az egész munkálatról tulajdonkép végleges ítélet alig alkotható. Azonban maga a Közoktatási Tanácstól készített tantervjavaslat a «Magyar Tanítóképző» 1895. decemberi és 1896. márciusi és áprilisi számában megjelent. E tantervjavaslathoz, akár elfogadja azt a miniszterium, akár -nem, lehet hozzá szólni és tárgyilagos, igazságos bírálat csak az ügy javára válhat, az esetleges hibákra való figyelmeztetés, most mikor a tanterv hivatalosan még nincs kihirdetve, még mindig nem késő. Azonban e tárgyilagos és higgadt, igazságos megítélés nagyon is hiányzik Dezső úr cikkéből, sőt az egész ügyet oly ferde világításba helyezi, hogy kénytelen vagyok ellene felszólalni és állításait helyreigazítani. Meghajlanék előtte, ha tárgyilagos okokkal kimutatná az új tantervjavaslat hibáit, ha szembe állítva azt a régivel, felvilágosítana annak tévedéseiről; de tiltakoznom kell a cikkében foglalt személyes támadások és gyanúsítások ellen. Nem vagyok senki prókátorja és mindenki, a ki részt vett a tantervi munkálatokban, bizonyírára kész lesz a maga meggyőződése mellett helyt állani, de azt bátran kijelenthetem, hogy senkit sem vezetett más érdek e munkában, mint a tanítóképzés ügye iránt való szeretetet, a kívánság, hogy a tanítóképzés ügyét legjobb képessége és meggyőződése szerint előmozdítsa. A meggyőződés lehet téves, de a jóhiszeműségben kételkedni nem szabad.

Magának az ügynek történetét sem adja elő helyesen Dezső igazgató úr. Az állami tanítóképző-intézetek jelenleg még érvényben levő tervét 1882-ben adta ki a kormány. Nemsokára kitünt, hogy a tanárok nagy része e tantervvel nincs megelégedve. 1886-ban alakult a képző-intézeti tanárok egyesülete, mely csakhamar első feladatának tekintette a képzőintézeti tantervvel való foglalkozást. Ez ügy szolgálatában áll a legtöbb cikk, mely az egyesület lapjában a «Magyar Tanítóképző»-ben megjelenik, ez ügy képezi a választmányi ülések legfőbb tárgyát, ez foglalkoztatja leginkább a közgyűléseket. Nem vonom kétségbe, hogy voltak egyesek, kik az egész mozgalmat nem helyeselték, még többen, kik egy-egy részletben más nézetben voltak, de azt a tényt nem lehet tagadni, hogy a tanárok túlnyomó része a mozgalmat helyeselte és jelen-

leg is helyesli. Az sem áll, hogy a kérdés tárgyalása kivételt a vidéki tanárok kezéből és azzal ezentúl csak a fővárosi tanárokból álló választmány foglalkozott. A tanítóképző-intézeti tanárok egyesületében nincs különbség fővárosi és vidéki tanárok közt és senkinek sem fog sikerülni ily ellentétet mesterségesen támasztani. A «Magyar Tanítóképző» nyitva állott mindig, mindenki számára, a szerkesztő számtalanszor felkérte a vidéki tagtársakat, hogy nyilatkozzanak az új tantervről, az illető cikkek díjazását is kilátásba helyezte. A központi választmány minden fontos kérdést a vidéki tanintézetek megkérdezésével intéz el és soha sem tett egyebet, mint végrehajtotta a közgyűlés mandatumát, melyen mindig részt vettek a vidékiek is. Dezső úr nézeteivel bizonyára nagyon egyedül áll, sőt állásfoglalása meglepett, mert elég alkalma lett volna nézeteit a képzőintézeti tanárok körén belől kifejtetni, hisz a «Magyar Tanítóképző» 1892 májusi száma közöl tőle a neveléstörténet tanításáról szóló cikket, melyből távolról sem lehet az új tantervvel való elégedetlenségét sejtetni.

Nem szándékozom e helyen összefoglalni mindazon kifogásokat, melyeket a mostani tanterv ellen hangoztattak, vagy a reformmozgalom történetét nyujtani, mindez kevésbé érdekelheti e folyóirat olvasóit, és aki érdeklődik a dolog iránt, a szükséges felvilágosítást megkaphatja a «Magyar Tanítóképző» 1889—97-iki évfolyamaiban.

Dezső úr elismeri, hogy az 1882-iki tanterv nagy hibákban leledzik. Ezek közt legfontosabb a gyakorlati kiképzés helytelen berendezése. De nem csak helytelenül van berendezve, hanem a tanterv illető része oly homályosan van fogalmazva, hogy a tanár azt sem tudja, hány óra esik a IV. osztályban a gyakorlatra. A IV. osztályban 3+2 óra nevelés-tan van, ebből két óra le van foglalva, melyben a jelöltek a gyakorlóiskolai tanító felügyelete alatt tanítanak, de azonkívül kívánja a tanterv, hogy a nevelés-tan tanára és szaktanár jelenlétében is tartsanak próbatanításokat, de elfeledkezik erre időt kijelölni. Nem is hiszem, hogy valahol a tantervet szószerint végre lehetett hajtani, tudtommal az I. ker. állami elemi képzőben is a gyakorlati tanítást egészen másképen rendezték be. A tanterv másik nagy hiánya, a mint ezt Dezső úr elismeri, hogy nagyon mostohán gondoskodik a művészi tárgyak ellátásáról, ezen tehát valahogy segíteni kellett.

Részemről nagy hiányt látok abban is, hogy a tantervben módszeres utasítások és a tananyag kiszemelése össze vannak zavarva, és hogy a tanterv fogalmazása nélkülözi a kellő pontosságot és gondosságot és így a tanárnak nem nyújt kellő tájékozást.

A férfi tanítóképzők tervét ú. n. vezérelvek vezetik be, melyek többnyire nem egyebek, mint pædagogiai phrasisok, különben is magától érthető, hogy minden iskola és nemcsak a képzőintézet feladata,

jól nevelni és tanítani. Csak egy pont jellemző a képzőkre nézve, hogy itt nem csak a tananyagot kell elsajátítani, hanem a tanítás képességét is. Azonban nagyon homályos és félreértésre alkalmas e vezérelvek közt ama kijelentés, hogy a képzőintézeti tanítás, a népiskolai tanítás előképe legyen. Felnőtt fiatal embereket nem lehet olyan módon tanítani, mint elemi iskolás kis gyerekeket. Hogy miként kell az elemi iskolában tanítani, azt nem tapasztalhatják a saját taníttatásukon, hanem arra való a gyakorló-iskola, ez lehet és legyen is a népiskolai tanításnak nem elő-, hanem mintaképe.

A tantárgyak élén szereplő célok részint módszeres utasítások, részint ugyanazt mondják, a mi a tananyag felosztásban is előfordul. Utóbbi esetben tehát feleslegesek, előbbi esetben pedig nem valók a tantervbe. A kormány megkövetelheti, hogy bizonyos ismeretanyag elsajátíttassék, vizsgálatokon kormánybiztosok által ezt ellenőrizheti, de a módszert hivatalosan nem írhatja elő, e tekintetben a tanár kezét nem kötheti meg. A tananyagot a közmívelődés szükségletei határozzák meg, ez előtt a tanár egyénisége meghajolhat, de pædagogiai meggyőződésének erőszakot tenni nem szabad; tanítson kiki a legjobb meggyőződése és képessége szerint: ez az igazi tanszabadság, melyet minden iskolában tisztelni kell. A módszeres tanácsok nem tantervbe, hanem utasításokba valók. Az utasítások pedig útbaigazításul, tanácsul szolgálnak, felvilágosítják a tanárt, de nem kötelezik, hisz nem anyagot írnak elő, hanem a módszerről tájékoztatják. A tanítónőképző-intézetek tantervében a vezérelvek és a célok kitzúzése elmaradt. A két tanterv meg nem okolható módon tér el egymástól. A tanítónőképzők tanterve még pongyolábban van fogalmazva, így test- és egészségtan előfordul az I. osztály nevelés- és természetrajzában, ellenben a növénytanról megfeledkeztek, nem is fordul elő a tantervben. Ime érthető tehát, hogy a tanító és tanítónőképző-intézet tanárai egy pontos, mindkét intézetre szóló azonos tantervet kívántak, melyben csak a nőképzők számára megokolt eltérések jelöltessenek meg; de minden egyébben megegyezzenek.

Rátérek most a tanterv legnagyobb hiányára. A tanítóképzők a törvény értelmében három évfolyamuak. A jelöltek a három év befejezése után egy évi gyakorlatra mentek és a negyedik év végén jelentkeztek képesítő vizsgálatra. Ez intézmény nem bizonyult célszerűnek, mert a jelöltek ez évben sokat felejtettek és kellő gyakorlatra sem tettek szert. Azért a kormány az állami képző intézeteknél, rendeleti úton egy negyedik osztályt állított és néhány felekezeti képző, de nem mind, követte e jó példát. E negyedik évfolyamnak az lett volna a feladata, hogy a tanítói szakképzést magában a képzőintézetben szerezzék meg. A tanterv azonban e célnak vajmi kevésé felel meg, mert a IV. évfolyam öt pædagogiai órája közül tulajdonképen csak két óra fordítható a tanítási gyakorla-

tokra. E hiányon némely képző úgy akart segíteni, hogy a jelölteket felváltva egy-egy hétre a gyakorló-iskolába kirendelte, csak hogy ez sem czélszerű, mert ekkép a képzői előadásokat mulasztják és saját kiképzésük szenved kárt.

Az új tantervjavaslat e hiányon akart segíteni és az erre irányuló törekvés a reform leglényegesebb része. A tanítóképző-intézetnek, mint szakintézetnek első feladata, hogy a jelöltjeit kellő szakképzésben részesítse, azaz a népiskolában való tanításra képesítse. Az új tanterv tehát arra törekszik, hogy a jelöltek lehetőleg a három első évfolyamban a tanító számára szükséges általános műveltséget megszerezzék, hogy így a IV. évfolyam, a mennyire lehet, a szakképzés szolgálatában álljon. E végből első sorban a tanítási gyakorlatokra szánt időt a III. osztályban két órára, a IV-ben nyolczra emelte. Jól tudom, hogy ez idő sem elegendő, hogy teljes eredményt csak úgy lehetne elérni, ha az utolsó évfolyam növendékei, teljesen és kizárólag a gyakorló-iskolának élének és mint a gyakorló-iskola tanítói szerepelnének, mint pl. a porosz képzőkben, vagy mint a tanárjelöltek a gyakorló-gymnasiumban. De Németországban, bár az egyes országokban a képzők szervezete más-más, hat évfolyamuak, nálunk pedig egyelőre nincs kilátás a négy évfolyamnak ötre való emelésére, bármily üdvös volna ez egyéb szempontokból is. A szakképzés érdekében kívánja az új tanterv azt is, hogy a szaktanárok mindegyike részletesen ismertesse a saját szakmájába vágó népiskolai pädagógiát, az idevágó vezér- és tankönyveket. Ezenkívül megmarad, mint eddig a pädagogiai története. Dezső urnak nem tetszik, hogy a szaktanárok saját szakjuk pädagogiáját előadják. Attól fél, hogy e berendezés gyökerében sérti a tanító önállóságát, eltorlaszolja a haladás útját. Valóban furcsa, sőt érthetetlen felfogás. Mikép képzeli, hogy fogja a szaktanár valamely népiskolai tárgy módszerét előadni? A szaktanár tudja, hogy a jelöltek, a képző III. osztályában a népiskolai nevelés- és oktatástan alapelveit már megtanulták, ez alapelvekből kiindulva ki fogja mutatni alkalmazásukat saját tantárgya népiskolai tanításában, megismerteti növendékeivel e szaktárgy pädagogiai irodalmát, a rendelkezésre álló különböző vezérkönyveket. Más szóval nem diktálja rájuk a maga nézeteit, hanem a tárgy módszerének fejlődését és irodalmát előadva, mások nézeteit is ismerteti és megokolja, mért csatlakozik ehhez a nézethez, vagy ahhoz a nézethez, vagy miért ajánl általa talán jónak tartott más eljárást. Nem épen emez, a pädagogiai irodalommal való tájékoztatás által neveljük-e a tanítót önálló belátásra? A nevelés-oktatástan tanára, physikailag sem győzné e munkát, egy ember nem végezhet mindent, de nem is várható el, hogy valamennyi tantárgy pädagogiai irodalmában egyformán otthonos legyen, szükség van tehát a pädagogiai kiképzésben is a szaktanárok segítségére. Csak naiv ember hiheti

magáról, hogy mindenhez ért, és hogy képes valamennyi tantárgy pædagogiai irodalmát szemmel kísérni. Erre nézve csak az szükséges, hogy a képző tanárok mind értsék a népiskolai pædagiát, de különösen saját szakmájuk pædagogiai terén otthon legyenek. Az is szükséges, hogy a szaktanár ismerje, az intézet pædagogusa [rendszerint igazgató] minő népiskolai nevelés- és oktatástant tanít, de már azt nem tartom szükségesnek, hogy valamennyi tanár teljesen egy nézetben legyen — ám hadd fejtse ki a szaktanár, miért tér el egyik-másik dologban az igazgató úr nézeteitől, hiszen ha növendékeink a pædagogiai irodalmat tanulmányozni fogják és különböző nézeteket fognak olvasni — hadd igazodjanak el saját eszközzel. Az új tantervjavaslat legfőbb előnyének tehát azt tartom, a mit Dezső úr hibáztat, hogy t. i. az utolsó évfolyamban a szaktanárok tanítják tárgyaik részletes módszertanát. A felhozott érvek eléggé bizonyítják a berendezés ésszerűségét, de felemlítem, hogy a porosz és osztrák tanítóképzők is ugyanezen eljárást követik.

A tantervnek egy másik, lényeges vonása a régivel szemben, hogy határozottan azt az alapelvet követi, hogy a tanítóképzőben az általános képzés a szakképzés szolgálatában álljon. Ez sem tetszik Dezső urnak, azt állítja, hogy ezáltal a tanítóképzés niveauját nem csak leszállítottuk, hanem azt egészen megsemmisítettük. Mindent inkább vártam volna, mint ezt a vádat. Valóban, ha csak futólagosan összehasonlítjuk a régi és új tantervben előirt tananyagot, akkor ez állítás komolyságában kételkedni van okunk. A képzőintézeti tanárok törekvése, hogy mentül magasabb színvonalra emeltessek a képzőintézeti oktatás, hisz követeljük, hogy a képesítő oklevél az érettségivel egyenértékű legyen és, hogy okleveles tanító az egyetemre bocsáttassék. Ez alapelv semmi egyebet nem jelent, mint hogy a képző szakintézet lévén, a jelöltek azt tanulják meg benne, a mire mint leendő tanítóknak szükségük van. Ez nem azt jelenti, hogy egyébre nem tanítjuk, mint a mennyit ők a népiskolában tanítani fognak, pedig Dezső úr, úgy látszik, ezt akarná elhíttetni a lap olvasóival, — hanem, hogy a tanítóképző-intézetnek megvan a maga, más intézetektől elütő tananyaga. Minden egyes tantárgy tananyagának kiszemelésénél tehát a tanítóképző-intézet sajátos célja lebegett szemünk előtt.

Ez alapelv helyességéhez, úgy hiszem, nem fér kétség, legfeljebb azt vitathatná valaki, hogy magának ez alapelvnek keresztülvitele nem helyes egyik-másik tárgyban. De ennek megvitatásába nem bocsátkozhatom, ezt döntsék el az illető szakemberek. Dezső úr sem igazolja állítását részletekkel, hanem főleg egy tárgyat ragad ki a többiek közül: a történelmet. A régi tanterv szerint heti három órában a III. osztályban tanítatott világtörténet, a IV. osztályban négy órában a magyar nemzet története és alkotmánytan. Az új tanterv szerint mind a négy osztály-

ban heti két óra, összesen nyolcz órában taníttatik történet; az első osztályban taníttatik az ókori népek története és az újkoriaké Nagy Károlyig, a többi osztályban Magyarország története, tekintettel az egykorú európai történetre úgy, hogy a tanítás középpontját a magyar nép története képezi. Az a történeti okulás, mely így nyerhető, nem hogy nem áll hátrább a régi tantervénél, hanem tetemesen mélyebb, mert, ha heti három órában, egy évben végig futunk a világtörténeten, bizony «nem mutatható fel a népek életfejlődésében mutatkozó törvényszerűség». Történeti szakember óvakodni fog az ilyen naiv állítástól. Különben a mi a tananyag részletezését illeti, nagyon helyénvaló lesz a készülő utasításokat bevárni, melyek bizonyára a tanterv intencióira a tananyag megállapításának elveire több világosságot fognak deríteni és csak akkor lehet végleges ítéletet mondani.

Összefoglalva tehát mindezeket : az új tanterv legfőbb törekvése a régivel szemben, hogy a tanítóképzőnek, mint szakintézetnek szakjellegét tudatosabban és határozottabban kidomborítsa.

Rátérek most azon főbűnökre, melyekkel Dezső úr a tantervjavaslatot vádolja.

1. A tanterv első eredendő bűne, szerinte, hogy a növendékek tanulmányi érdekeit a tanárok személyi érdekeinek hozza áldozatul. Nem annyira a tanárokat, mint inkább a művészi szakok tanárait: zene- és rajztanárokat éri e vád. Az új tanterv a zeneórák számát megszorította, 14-ről 18-ra emelte, a rajzét 7-ről 12-re, általán szaporította az órákat úgy, hogy a régi szerint volt az I., II. és III. osztályban 27—27; a IV.-ben 26; az új szerint volna az I. és II.-ban 35—35; a III.-ban 36; a IV.-ben 34 óra. Ez óraszaporítás, szerző szerint, csak azért történt, hogy a művészi tárgyak tanárai teljes óraszámot kaphassanak és rendes tanárokkul alkalmaztassanak. Ez állítást a nevezett tanárok érdekében, mint teljesen alaptalant, vissza kell utasítanom. Nem a tanárok érdeke, hanem a tanítás érdeke követeli ez óra szaporítást, mert művészi tárgyakban gyakorlati ügyességet máskép, mint nagy óraszám mellett elérni nem lehet.

A csekély, vagy nem elegendő óraszám okozta, hogy eddig e tárgyakban kellő eredményt nem érhattünk el, de ez óraszám is csak úgy lehet elegendő, ha az osztályok nem túlnépesek, nagy osztályokat ez óraszám mellett is ketté kellene választani, mert különösen a zenében tömegtanítással nem sokra mehetünk. A tanulók túlterhelésétől sem kell félni. Az új tanterv a régivel szemben alig emelte az elméleti órák számát, ezeknek csak beosztása lett más, az egész óra-szaporulat a gyakorlati ügyességekre esik. Középiszkolai ifjúságunk sokkal nagyobb számú elméleti órákkal van megterhelve (hetenként 28—30 óra), és ezen felül többsége délután külön zene és idegen nyelvi tanulmányokat folytat

odahaza, ennél fogva az új tanterv sem fogja túlterhelni képzőintézeti növendékeinket, feltéve, hogy anyagi ellátásukról kellően gondoskodunk. Ez a dolog lényege. Olyan fiatal emberek, kik nehéz anyagi gondokkal küzködnek, éheznek, fáznak, nincs kellő lakásuk, a hol tanulhatnának, egész szabad idejüket lezkeadásra kell fordítaniok, bármely tanterv mellett is túl vannak terhelve s képtelenek saját kiképzésüknek élni. De nem látom át, hogy érett fiatal emberek, ha idejüket tisztán a tanulásnak szentelhetik, mert ne birnának el hetenkint 20—22 elméleti és 14 gyakorlati órát.

Igaz, hogy a képzőintézeti tanárok egyesülete sokszor felemelte szavát a művészi tárgyak tanárai érdekében, mert ezek helyzete valóban türelhetlen és sürgős javítást kíván. Az egyesület álláspontja e kérdésben az, hogy képzőintézeti tanár csak az lehessen, a ki országos képzőintézeti tanárvizsgáló bizottság előtt a vizsgálatot kiállotta, de minden képzőintézeti tanár egymásközt egyenlő rendes tanár legyen, bármely szakmát tanítson is. Egész külön kérdés és nem tartozik ide, hol a tantervről van szó, mikép szerveztessék törvényhozás útján e tanárvizsgáló bizottság, mikép csoportosíttassanak a vizsgálati tárgyak, minő szolgálati pragmatika alapján alkalmaztassanak a tanárok. A tanárok kérdése és a tanterv kérdése két külön dolog, mely egymással össze nem zavarható, a tantervet önmagában, mint a Közoktatási Tanács javaslatát kell megvizsgálni és minden idegen szempont belevonása nélkül megítélni. Hasonlókép nem helyes a szerző azon felfogása, hogy az új tantervjavaslat a tanítási gyakorlatok óraszámát a gyakorlóiskolai tanítók érdekében emelte. Nem, ez nem történhetett és nem is történt más okból, mint azért, hogy kellő idő adassék a jelölteknek a tanításban való gyakorlatra, a nélkül, hogy saját tanóráikat kellene mulasztaniok. Részemről a tanítási gyakorlatokra szánt 10 órát is keveslem, mert az volna leghelyesebb, ha a negyedéves jelöltek, mint Poroszországban történik, a gyakorlóiskolai tanítást egészen maguk végeznék. Annál inkább csodálkozom Dezső úr állításán, mert hisz a porosz képzők eme berendezését ismeri és helyesli. Nálunk tudtommal csak a soproni evangélikus képző követi e dicséretes példát. Dezső úr feladata az lett volna: bírálata tárgyává tenni, vajjon jobban van-e berendezve a tanítási gyakorlatok ügye az új tantervben, mint a régiben, mert csak is ez a cél lebeg az új tantervjavaslat előtt. A helyett a gyakorló-iskolai tanítók törekvéseit támadja meg. A gyakorló-iskolai tanítók helyzetét képzőintézeti tanáraink közmeggyőződése nagyon rossznak tartja, de nagyon helytelen, hogy a tanítók helyzetét és a tantervet összezavarja. Akármint rendeztessék is a tanítási gyakorlatok ügye, attól egész függetlenül, az a meggyőződés, hogy tanítóképző-intézetben a gyakorló-iskolai tanító állása oly fontos, hogy azt csak igen művelt és képzett ember töltheti be, a ki meg-

érdemli, hogy a többi képzőintézeti tanárokkal teljesen egyforma elbánásban részesüljön.

Ime tehát nem áll meg Dezső urnak az a vádja, hogy az új tantervjavaslat tisztán csak a tanárok érdekében történt, sőt ez állítás teljesen alaptalannak és érthetetlennek látszik, mert a ki az új tantervjavaslatot elfogulatlanul vizsgálja és a régivel összehasonlítja, abban tetemes haladást és javítást fog látni, s azt a meggyőződést fogja meríteni, hogy a javaslat készítőit nem vezérelte semmiféle személyes érdek, hanem csakis a tanítóképzés javítására irányuló törekvés.

2. A tantervjavaslat második eredendő bűne, hogy a tanítóképző érdekeit a Pædagogium érdekeinek keresztfájára feszíti. E váddal fölösleges foglalkoznom, megczáfolta azt már a tisztelt szerkesztő úr. De meg kell jegyezmem, hogyha a Pædagogium, mint testület iparkodott volna a tanterv kérdésében állást foglalni, ehhez ép oly joga lett volna, mint bármely más tanítóképző-intézetnek. Az pedig éppen érthetetlen, hogy minő érdeke volna a Pædagogiumnak, hogy a tanterv ilyen, vagy amolyan legyen. A Pædagogium, mint testület a képzőintézeti tanárképzés kérdésében foglalt volt állást, de ez ügy itt nem képezheti fejtegetéseink tárgyát, a tanárképzés kérdése incidentaliter nem tárgyalható. Dezső úr a főtjelzett cím alatt megtámadja a neveléstani tárgyak beosztását az új tantervjavaslat szerint, e támadásra meg kell felelnem. A tantervjavaslat a régivel szemben akképen rendezte a neveléstan tanítását, hogy mindegyik osztályra egy határozott, önmagában kerek egészet alkotó feladatot tűzött ki. Meghagyta az első osztályban a test és egészségtant és a negyedikben a nevelés és oktatástan történetét meg az iskolai szervezettant, de megváltoztatta a második és harmadik osztály tananyagának beosztását. A második osztályban párhuzamosan folyt egymásmellett lélektan és módszertan, a harmadikban módszertan és neveléstan. E párhuzamosság helytelen és tudtommal semmiféle ország képzőintézeteiben sem fordul elő. Mindenütt összeköttetésbe hozzák a lélektant a neveléstannal és ezek után következik az általános módszertan s végre a részletes módszertan, azaz az egyes tárgyak methodikája. E berendezést követik az előttem ismeretes osztrák-német és francia tankönyvek is. Neveléstan korántsem hiányzik tehát az új tantervből, még terjedelme sincs megszorítva a régi tantervhez képest, hanem a második osztály lélektani anyagával a legszorosabb összeköttetésbe van hozva. A tantervjavaslat intentiója az, hogy a tanulók előtt tudatosává váljék, hogy nekik tekintettel leendő hivatásukra szükségük van lélektani ismeretekre, s hogy átlássák, hogy a nevelési elvek a lélektanra alapítvák. Már azon nem vitatkozom, hogy a második osztály tananyagát nem lehetett volna-e helyett: a lelki élet ismertetése, tekintettel a nevelés feladataira, lélektan- és neveléstannak elnevezni, a fődolog, hogy az erre

vonatkozó ismeretek nemcsak hogy teljes mértékben és pontosan vannak kiszabva, hanem a két egymással szoros összefüggésben lévő tárgy szerencsés egységbe foglalva. A harmadik osztály feladata, hogy építve a megelőző osztályban szerzett pædagogiai belátásra, teljes népiskolai pædagiát nyújtson és tájékoztassa a növendékeket a népiskolai nevelés és tanítás általános elvei körül; így elkészülve tanulhatják azután az egyes tantárgyak részletes methodikáját. Épen nem helyes, hogy Dezaó úr a pædagogiai oktatás e berendezését az 1854 iki porosz regulatívumokkal hasonlíttja össze. Ez utóbbiak tényleg megszorították a képzőintézeti oktatást, mert alig kívántak egyebet, mint hogy a népiskolában tanítandó tananyagot kissé bővebben átvegyék és a pædagiában tisztán csak gyakorlati útmutatást nyújtottak. De ki fog ilyent állítani az új tantervjavaslatról, melynek határozott célja a jelenlegi képzés színvonalát emelni, a pædagogiai szakképzést pedig odáig akarja vinni, hogy a leendő néptanítók a nagy pædagógusok műveit képesek legyenek olvasni és tanulmányozni, tehát a pædagogiai tudomány kapujáig akarja őket elvezetni. Ezért tűzi ki a tanterv a negyedik osztály számára a nevelés *elméletének* történetét. Nem a pædagógusok életrajza főfeladat, hanem műveinek, nézeteinek beható taglalása. Ez csak oly tanulókkal végezhető, a kik már megelőzőleg a nevelés és oktatás feladatairól kellő áttekintést nyertek és e tanulmány fogja őket képesíteni arra, hogy a nagy pædagogiai elmélkedők munkáit haszonnal olvashassák. Ime tehát a tantervjavaslatban nem a pædagógium, hanem a tanítás érdeke nyert kifejezést.

3. A tantervjavaslat harmadik eredendő bűne: Herbartistáink befolyása úgy a neveléstani részlet kialakítására, valamint az egész tanterv részletezésére s különösen az utasítások kidolgozására.

E rövid kijelentéssel itéli el a szerző a mai kor legjelentékenyebb pædagogiai mozgalmát. A mai németi pædagogia egészen a Herbarttól adott impulsus befolyása alatt áll. Három egyetemen Herbartisták töltik be a pædagogiai tanszéket, Bécsben Vogt, Prágában Willmann, Jenában Rein. Németország tele van Ziller, Stoy, Dörpfeld volt tanítványával. A leghatalmasabb német gymnasialis pædagogiai mozgalom, melyet Frick, a Franke-féle alapítványok igazgatója Hallében megindított, s melyet a jelenlegi director Fries folytat, ez irányhoz szegődött, organuma a «Lehrproben und Lehrgänge». Herbartista hatás alatt áll Schiller, Giessenben a pædagogia tanára és a gyakorló-gymnasium igazgatója. E szellem mutatkozik a Baumeister-féle «Handbuch der Erziehungs und Unterrichtslehre für höhere Schulen» különösen azon kötetekben, melyek a pædagogia általános elveit tárgyalják, végre Rein: «Encyklopædisches Handbuch der Pædagogik» című nagy munkában maga körül egyesíti Németország valamennyi neves pædagógusát. De e

mozgalom nemcsak Németországra szorítkozik, francziák és angolok, különösen pedig amerikaiak nagy buzgalommal tanulmányozzák Herbart műveit. Külföldi egyetemek] meghívják Reint, hogy tartson nekik előadásokat és külföldiek nagy számmal keresik fel Jenát, hogy ott a német pædagogióból merítsenek új eszméket és termékenyítsék pædagogiai elmékedésöket. A modern amerikai pædagogiai irodalom és szaksajtó, jórészt Herbart szellemének befolyása alatt áll. De azért Herbartistának lenni nem jelenti azt, a mit talán a szerző gondol, hogy az ember bizonyos Herbartban tartalmazott tételekre, mint valami kánonra esküszik, hanem hogy az ember e nagy tudományos mozgalmat tanulmányozza, méltassa és a maga belátása gyarapítására felhasználja. Ily értelemben nem bánom, a szerző a Herbartisták közé számíthatja dr. Kármánt és mindazokat, a kik töle tanulták Herbartot becsülni és érteni. Ne feledjük azonban, hogy Herbart követői közt sok az önálló, eredeti gondolkodó, mint Ziller, Willmann, Waitz, kik nemcsak átvették, de tovább fejtették mesterük gondolatait és hogy ezek között is oly nagy különbségek vannak, hogy hajos öket egy kalap alá vonni. Nem tartozik ide, hogy dr. Kármán úr philosophiai és pædagogiai nézeteit fejtegessem, az érdeklődöt dr. Waldapfel János erre vonatkozó cikkére utalom a Kármán-Emlékkönyvben; de mindenki, a ki dr. Kármánt hallgatta, tudhatja, hogy mily eredeti és termékenyítő volt tanítása és hogy kevés ember ismerhette úgy, mint ő a németen kívül az összes művelt népek, de különösen a franczia és angol iskolázást [és pædagogiai irodalmat. Csak a «Tanárképzés és az egyetemi oktatás» czimű művére kell utalnom, melyben a német, franczia és angol egyetemi oktatás mesteri rajzát adja. De nem folytatom tovább, a mester iránt érzett hála és tisztelet elragad, pedig nincs semmi szükség arra, hogy dr. Kármán Dezső úr ellen megvédelmezsem. A tanítóképző-intézeti tanárok egyesülete nagy köszönettel fogadta mindig dr. Kármán közreműködését, és nézeteit, tanácsát, mindig kellő méltatásban részesítette.

Különben is Dezső urnak az lett volna kötelessége, ha állítását be is akarja bizonyítani, hogy jellemezze hát a Herbart-féle pædagogia hibáit, a mit azonban nem tesz. Továbbá ki kellett volna mutatnia, miféle Herbartista nézetek azok, melyek a tantervben érvényre jutottak, a mit szintén elmulaszt.

Nem látok semmiféle összefüggést Herbart és a neveléstani oktatás tanterve, a tananyag részletezése, meg az utasítások között. Taníthatom e tanterv szerint a nevelés és oktatástant, meg a részletes módszerant herbartista szellemben, de taníthatom bármily irány és felfogás szerint, a tanterv a tanár egyéni meggyőződésének nem vet korlátot.

Hagyjuk tehát az üres jelszavakat és kérdezzük, eltekintve mindenféle-ismustól, a tantervjavaslat helyesen rendezte-e be a nevelés-

tani tárgyak oktatását, helyes-e a tananyag részletezése és az utasítások készítése. A tantervjavaslat szerint növendékeink foglalkoznak az I. osztályban a testi, a II.-ban a lelki nevelés feladataival és e feladatok megértésére nyújtjuk a szükséges testtani és lélektani ismereteket. A III-ik osztályban a népiskolai nevelés- és oktatástan teljes elméletét nyerik. A IV-ikben tanulják az egyes tantárgyak módszertanát és tanítanak is a gyakorló-iskolában. Ugyanez osztályban tanulják a nevelés elméletének történetét, mely tanulmány nemcsak a pädagogiai tudomány forrásáig vezeti őket, de tájékoztatja őket arról is, hogy hová helyezték azt a pädagogiai elméleti belátást, melyet a tanítóképzőben szereztek.

Csakis így lehet gondolkodó, elméleti belátással és némi gyakorlati ügyességgel bíró tanítókat nevelni. Ugyane célból szükséges a tananyag pontos megállapítása és részletezése. Említettem már fentebb, hogy ez korántsem szorítja békóba a tanzabadságot, hanem csak pontosan megállapítja az elérendő célt.

A tanterv nem elégedhetik meg általános phrasisokkal, melyek tág teret engednének a tanár kénye-kedve-, esetleg szeszélyének. Hogy mit kell tanítani valamely intézetben, azt soha sem szabhatja meg az egyes ember, hanem a közművelődés szükségletei, melyek szolgálatában áll az iskola. De az iskola be sem számolhat elvégzett munkájáról, ha feladatai nincsenek határozottan kijelölve. A tanárnak pedig nagy segítségére van a pontos, részletes tanterv, tájékoztatja teendői felől és útmutatást ad, hogy a tanterv alapján magának részletes tanmenetet készítsen. Úgy látszik Dezső úr e kettőt összezavarja, mert e részletes tanmenet készítését tényleg nem érinti a tanterv, ebben és csakis ebben el is térhetnek egymástól a különböző intézetek és tanáraik. A tanár tehát az új tanterv szerint sem lesz cselédmunkára kényszerítve, mert nem kényszermunkát végez, hanem öntudatosabban és céltudatosabban fogja teljesíteni kötelességét, mert ezek felől jobban lesz tájékozódva. De általán fel nem foghatom, hogy lehet azon vitatkozni, hogy egy tantervben a tananyagot legalább is oly részletesen kell meghatározni, hogy a tanítandó anyag körvonalai pontosan megállapíthatók legyenek. Ha az új tanterv csakis ezt tette volna, máris előnyben részesíteném a régi felett. Vita tárgyát csak az képezhetné, hogy a tananyag helyesen van-e kiszemelve, de a neveléstantól eltekintve, miről már fentebb szó volt, e kérdést jóformán alig érinti Dezső úr, pedig ez a kérdés lényege. Épp úgy irtózik Dezső úr a tantervhez készülő «Utasításoktól». Nem tetszenek neki a gymnasiumi utasítások sem, mert «daczára ezeknek súlyed a latin nyelvi oktatás színvonala és a tanár munkáját a napszámos munkára szállítják alá.» Tény, hogy az utasításokat a tanárok kívánták; elismerem, hogy Dezső urnak ily utasításokra nincs szüksége, de hány olyan tanár van, mint Dezső úr? Mi többiek bizony nagyon éreztük az

utasítások szükségét és örömmel fogjuk üdvözölni azok megjelenését, mert tőlük várjuk tanítóképzésünk színvonalának emelkedését. Ez alapon remélhető nagyobb egyöntetűség is a tanítóképzésünkben, sőt erősebb érzése annak, hogy a tanítóképzők, melyek oly sokféle felekezettek, nemzetiségűek, a közös nemzeti ügy szolgálatában állanak. — Magukról az utasításokról nem szólhatok, hisz még el sem készültek, de remélem, hogy már nem soká fognak késni és a tantervvel együtt kiadatni. E pontos feladatokat kitűző és utasítások által megvilágított tanterv új korszakát, az intensív belső munka korát fogja megnyitni tanítóképzésünk történetében.

MÁLNAI MIHÁLY.

A KÁRMÁN-EMLEKKÖNYV.★

E könyv elérte célját. A hála, tisztelet és szeretet talaján termett, s a legnemesebb módon róttá le a hála, tisztelet és szeretet adóját ama férfiú iránt, a ki egy negyedszázad óta oly nagy hatással volt közoktatás-ügyünk, tudományosságunk és egész nemzeti küzművelődésünk ügyére.

Az érdem felismerése és megbecsülése is érdem. Méltán tarthatnak azért számot nemzeti küzművelődésünk halájára mindazok, a kik e szép könyv megírásában közreműködtek. Első sorban a szerkesztők, a kik közül az egyiknek — fájdalom! — most már minden elismerés örökre későn van, a másíknak azonban, ki egyébként is mintegy hú sáfárja Kármán philosophai és pædagogiai nagy gondolatainak, annál szívesebb örömmel rójuk le az elismerés adóját. De hála illeti a munkatársakat is, a kik akár a Mester életére és munkásságára vonatkozó visszaemlékezésükkel, akár az ő szellemi birodalma körébe eső tanulmányukkal segítettek elő kidomborítani ennek az igazán nagy pædagogusnak a jellemét és eszméit.

Nem mondhatni, hogy az a kép, melyet ez a könyv Kármán Mórról rajzol, teljesen hű kép volna. De hiszen ki is várna ilyesmit? A jóbarát a jóbarátról, a fiú atyjáról rajzolhat-e teljesen hű, fényt és árnyat egyaránt feltüntető képet?

Ez a könyv, rendeltetéséhez híven, csak a fényoldalakat rajzolja meg. De ebben aztán igaz és hű. Ott látjuk a lelkesedést, a szeretetet a Mester iránt minden ecsetvonásban; de sehol semmi túlzást, semmi

* Emlékkönyv Kármán Mór huszonötéves tanári munkásságának ünnepére. Szerkesztették Volf György és Waldapfel János. Budapest, 1897. Eggenberger. Nagy 8.-rét 308 l.